

چهار حالت «جدال» از دیدگاه امام حسین(ع)/ علامت مناظره خوب چیست

مجادله و مناظره ای که در جهت غلبه بر طرف مقابل و یا به عنوان اظهار فضل و دانش باشد، نه تنها بی‌فایده و بی‌نتیجه است...

مجادله و مناظره ای که در جهت غلبه بر طرف مقابل و یا به عنوان اظهار فضل و دانش باشد، نه تنها بی‌فایده و بی‌نتیجه است، بلکه موجب تیرگی و تاریکی دل و پیدایش خلاف و دشمنی در میان بحث کنندگان خواهد شد. به گزارش خبرگزاری مهر، برای اینکه درک درستی از #171جدال احسن» از دیدگاه قرآن و روایات داشته باشیم، ابتدا باید #171جدال» و #171مغالطه» در منطق، #171جدال مطلق» و #171جدال احسن» در قرآن تبیین شوند. در منطق، پنج روش برای مبارزه فکری با طرف مقابل معرفی شده که این روشها به #171صناعات خمس» شناخته شده و عبارتند از: برهان، خطابه، جدل، مغالطه و شعر. البته، سه روش اول با مبانی صحیح و قابل دفاع به نتیجه مورد نظر رسیده، اما در دو روش باقیمانده، هرچند که برخی افراد را می‌توان با کمک آنها مجاب ساخت، اما در واقع، مبانی استدلال از صحت کافی برخوردار نبوده و تنها با توجه به ضعف فکری طرف مقابل، امکان پیروزی بر آنها وجود دارد.

روش #171جدال» در منطق، عبارت از آن است که با استفاده از مقدماتی که مورد پذیرش و قبول طرف مقابل می‌باشد، به نتیجه دلخواه خود دست یافته و او را ناگزیر به تسلیم در برابر استدلال خود کنیم. این روش از آن جهت مناسب است که حریف نمی‌تواند مقدمات استدلال ما را مخدوش بداند، چون در این صورت، مبانی فکری او نیز دچار خدشه و آسیب می‌شود.

در قرآن کریم، 29 بار از ریشه #171جدال» استفاده شده است که تنها دو مورد آن را می‌توان منطبق بر جدل تعریف شده در دانش منطق دانست. یکی در آیه 41 سوره عنکبوت "وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ". و دیگری در آیه 125 نحل "جَادِلْهُمْ بَالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ". که در هر دوی آنها، عبارت "الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ" به کار گرفته شده است و به عبارتی، تنها این نوع از گفتگو که با شیوه ای مناسب و منطقی انجام می‌شود، مورد تأیید قرآن می‌باشد.

دیگر آیات قرآن که در آنها ریشه #171جدال» وجود دارد، معنای مطلق جدال را می‌دهد و نه #171جدل منطقی». جدال در معنای مطلق آن، نشانگر گفتگویی بی‌نتیجه است در حالی که #171جدل منطقی» و یا #171جدال احسن» ممکن است نتایج مثبتی را به دنبال داشته باشد. به عنوان نمونه، خداوند در توصیف کافران در سوره #171غافر» می‌فرماید: "جَادِلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُحْضُوا بِهِ الْحَقَّ". یعنی آنان با استفاده از مقدمات باطل، تلاش بیهوده ای را جهت از بین بردن حقیقت انجام می‌دهند. این نوع از #171جدال» در واقع #171جدل منطقی» نبوده، بلکه در برخی موارد، نوعی مغالطه به شمار می‌آید و در موارد دیگری در گفتگوهای احساسی بدون استدلال مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در احادیث و روایات که از پیامبر(ص) و ائمه اطهار(ع) به دست ما رسیده است، بر دوری از جدل تأکید شده است؛ چنانکه پیامبر گرامی اسلام(ص) فرمود: #171به هیچ چیزی پس از نهی از بت‌پرستی به اندازه نزاع و ستیزه‌کردن با دیگران نهی نشده‌ام».

بحث و گفت‌وگو اگر برای اثبات و بیان حقیقت باشد، لازم است عنوان تعلیم یا تعلم در آن منظور شود، و آنچه از این دو عنوان خارج است؛ از مرحله حقیقت، بیرون و به منظور خودنمایی و خودبینی خواهد بود. طرفین مناظره و بحث اگر بخواهند از گفت‌وگوی خودشان نتیجه مثبت و مفید بگیرند می‌بایست با خلوص نیت و آزادی فکر در صدد تعلیم و تعلم باشند. مجادله و مناظره ای که در جهت غلبه بر طرف مقابل و یا به عنوان اظهار فضل و دانش باشد، نه تنها بی‌فایده و بی‌نتیجه است، بلکه موجب تیرگی و تاریکی دل و پیدایش خلاف و دشمنی در میان بحث کنندگان خواهد شد.

آیات قرآن و روایات اسلامی ما را از نزاع و گفت‌وگوهای بی‌فایده و اعتراض بر گفتار دیگران بدون غرض و مقصود دینی برحذر داشته است، چراکه نه تنها فایده و نفعی ندارد، بلکه موجب دشمنی، نفاق، و از بین رفتن سلامت عقل می‌گردد. امام صادق(ع) به نقل از امام حسین(ع) می‌فرماید: #171جدال از چهار حال بیرون نیست: اول اینکه مباحثه در مسئله ای است که هر دو طرف نسبت به آن، علم و اتفاق نظر نسبت به آن دارند؛ در این صورت، هر دو از مرحله خلوص و صفا بیرون رفته و علم خود را ضایع کرده و طلب رسوایی و فضیحت نمودید. دوم، آنکه هر دو جاهل به آن موضوع مورد بحث هستند که در این حالت، نادانی خود را آشکار نموده و روی جهل با همدیگر مجادله کرده اند. سوم، اینکه یکی عالم است و با شخصی که جاهل است جدال می‌کند. در این صورت، مقصود آن عالم؛ روشن کردن لغزش طرف مقابل از روی ظلم به او است و چهار، یکی جاهل بوده که با شخص عالم جدال می‌کند. در این صورت شخص جاهل، احترام و منزلت عالم را حفظ نکرده و نسبت به او ستم کرده است. پس جدال به هر صورت زشت و ناروا است،

و کسی که انصاف داشته باشد و در مقابل حق تسلیم باشد، قهراً جدال را ترک خواهد کرد، و در این حالت ایمان خود را محکم نگه داشته و سلامتی دین خود را نیکو گرفته و عقل خود را از لغزش و اشتباه حفظ کرده است».